

TERRA ENDINS

REVISTA DE GEOLOGIA
SÈRIE B
Nº 295 MARÇ – 2012

ISSN 1131 – 5407
D.L.B. 5.635 - 90
8 pàgines

**RECORREGUT DE RECERCA GEOLÒGICA I
NATURALÍSTICA PER LA TIERRA DE CAÑETE I
LA TIERRA DE MOTILLA DEL PALANCAR: DES
DE LANDETE A *LAS HOCES DEL CABRIEL* I A
MINGLANILLA**

Josep M. Mata-Perelló

Aquest recorregut va ésser experimentat amb docents el dia **30 DE NOVEMBRE DEL 2010**

RECORREGUT DE RECERCA GEOLÒGICA I NATURALÍSTICA PER LA TIERRA DE CAÑETE I LA TIERRA DE MOTILLA DEL PALANCAR: DES DE LANDETE A LAS HOCES DEL CABRIEL I A MINGLANILLA

Per Josep M. Mata-Perelló

ADVERTIMENTS PREVIS

Com en altres recorreguts de RECERCA GEOLÒGICA I MINERALÒGICA ..., aquest constarà de diverses parades. Però, sols si es disposa del temps suficient, podrà efectuar-se passant per totes les parades i filloles. En cas contrari, recomanem prescindir de les anomenades PARADES - CONDICIONALS.

Pel que fa als camins per on transitarà el recorregut de l'itinerari, cal dir que en general es trobaran en bones condicions. Tot i així, sempre que sigui possible, recomanem demanar la màxima informació, en relació al estat real dels camins. En cas de trobar-se en males condicions, recomanem fer el desplaçament a peu.

En qualsevol cas, cal tenir sempre una cura molt especial de respecte a la natura, al llarg de tot el recorregut; de l'itinerari.

BREU INTRODUCCIÓ GEOLÒGICA

A l'igual que el recorregut dels dies 8 i 9, la totalitat del recorregut d'aquest itinerari discorrerà per entre afloraments dels materials mesozoics de la *Branca Castellana* de la *Serralada Ibèrica*. Així, al llarg de la major part del recorregut, s'aniran trobant materials que pertanyen al mesozoic, concretament al Triàsic (al Bunsandsteim i al Keuper) al Juràssic i al Cretàcic.

OBJECTIUS FONAMENTALS

En aquest itinerari, ens hem marcat els següents objectius fonamentals, que relatarem d'acord amb el sentit de la marxa:

1.- Observació de la *Branca Castellana del Sistema Ibèric*, per la qual discorrerà la totalitat del recorregut de l'itinerari entre les localitats de Landete (de la Tierra de Canete) i de Minglanilla (de la Tierra de Motilla del Palancar).

2.- Observació dels materials mesozoics (del Triàsic, del Juràssic i del Cretàcic), que anirem trobant al llarg del recorregut per la *Branca Castellana del Sistema Ibèric*.

3.- Observació de la *Reserva Natural de las Hoces del Cabriel*, que trobarem pels indrets meridionals de la província de Cuenca, i per la qual s'efectuarà un recorregut a peu.

4.- Observació de diferents mineralitzacions relacionades amb els materials del Keuper, com les que veurem a Landete (amb cristal·litzacions de QUARS, en forma de *JACINTS DE COMPOSTELLA*), i a Minglanilla (amb presència de cristal·litzacions d'ARAGONITA).

ANTECEDENTS BIBLIOGRÀFICS

No tenim coneixement de cap precedent bibliogràfic, relatiu a itineraris geològics que recorren per aquesta zona. Tampoc en tenim en relació a antecedents geològic-naturalístic. Hi ha un precedent nostre: MATA-PERELLÓ i HERRERA _ SANCHO (2000).

Pel que fa als trets mineralògics hi ha alguns antecedents nostres. Es tracta dels treballs següents: MATA-PERELLÓ (1984 i 1991). El primer fa referència a les mineralitzacions de la Tierra de Cañete, el segon a al conjunt de tota la província de Cuenca.

D'aquests treballs, i d'altres, en farem esment al capítol dedicat a les REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES al qual ens adrecem.

RECORREGUT DE L'ITINERARI

Aquest itinerari s'iniciarà a la localitat de **Landete**, per on s'efectuarà la primera aturada, i des d'on s'anirà ràpidament cap al SE, per tal d'arribar fins a **Talayulas**, tot seguint per la carretera N-330. Tot seguit, i per aquesta mateixa carretera, s'anirà cap a **Sinarques** i **Utiel**, penetrant al País Valencià.

A continuació caldrà anar cap a ponent, per tal d'apropar-nos cap a **Minglanilla** i cap al riu Cabriel, per tal d'arribar fins a la *Reserva Natural de las Hoces del Cabriel*. En arribar al darrer indret esmentat s'efectuarà un recorregut a peu pel mateix. Després, s'anirà cap a **Minglanilla**, per on s'efectuarà la darrera aturada del recorregut, finalitzant l'itinerari.

DESCRIPCIÓ DEL ITINERARI

Com de costum, estructurarem el recorregut de l'itinerari en una sèrie de **PARADES** (o d'**ESTACIONS**), que tot seguit anirem veient. En cadascuna d'aquestes aturades farem un breu comentari (geològic o mineralògic, segons s'escaigui), i les hi donarem el nom de l'indret on es troben. També farem esment del municipi on es localitzen, o del poble més proper. Igualment, farem esment de la comarca on es troben ubicats els indicis. En cada cas indicarem, entre parèntesi, el número del full topogràfic (a escala 1:50.000, del doble mapa del *Instituto Cartográfico Nacional*, i del del *Servicio Cartográfico del Ejército*), on es troba l'aturada. Així, en aquest cas, en aquest llarg recorregut, utilitzarem diversos fulls, que ara esmentarem per trams; així, utilitzarem els següents fulls: **637** (o de Landete), **665** (o de Mira) i **692** (o de Campillo de Altobuey) i **693** (o d'Utiel)..

Així, doncs, a continuació efectuarem la relació i descripció de les diferents aturades, que componen el present itinerari:

PARADA 1. CARRETERA A CAÑETE, (terme municipal de **Landete**, comarca de la Tierra de Cañete). (Full 637).

Tot i que el recorregut comença a la localitat de **Landete**, cal fer un trajecte inicial, en forma de fillola, per tal d'anar cap a l'indret on farem la present aturada. Aquest indret es troba prop de la cruïlla d'on eix la carretera de Garraballa, partint de la que se'n va cap a Cañete. És a dir, a uns 3 Km de Landete.

Aquest indret es troba situat sobre un aflorament dels materials triàsics del Keuper, els quals es troben constituïts per nivells de guixos i nivells argilosos rogencs.

Entre aquests materials es troben crist·litzacions de minerals d'origen diagenètic. Entre els minerals presents, cal fer esment de l'**ARAGONITA** (que es troba en macles pseudohexagonals) i del **QUARS** (el qual es presenta en forma de **JACINTS DE COMPOSTELLA**, d'intens color rogenc).

PARADA 2. RECORREGUT NATURALÍSTIC PER LA RESERVA NATURAL DE LAS HOCES DEL CABRIEL (1.662 Ha. Municipis d'Iniesta i Minglanilla. los Cuchillos de Contreras, Las Hoces del Cabriel i la Vall de Fonseca). (Fulls 692 i 693).

Després de fer la parada anterior caldrà retornar cap a **Landete**, des d'on s'anirà ràpidament cap al SE, per tal d'arribar fins a **Talayulas**, tot seguint per la carretera N-330. Tot seguit, i per aquesta mateixa carretera, s'anirà cap a **Sinarques** i **Utiel**, penetrant al País Valencià. A continuació caldrà anar cap a ponent, cap a **Villargordo de Cabriel**, seguint ara la carretera vella, per tal d'apropar-nos cap a la *Reserva Natural de las Hoces del Cabriel*. En arribar al darrer indret esmentat s'efectuarà una nova aturada, la qual consistirà en recorregut a peu pel mateix. Així, des de la parada anterior, haurem efectuat un recorregut inusual de prop de 90Km, per tal de venir fins a on ara ens trobem.

El riu Cabriel esdevé una frontera natural entre les províncies de Cuenca i València o, el que és el mateix, entre les dues comunitats autònomes valenciana i castellano-manchega. Habitualment, i amb una certa lògica, tenim la seguretat que la natura no entén les divisions administratives, doncs la flora i fauna i l'ecosistema no varia substancialment en res a banda i banda d'una línia imaginària que separen dominis i titularitats de diferents administracions.

En aquest cas però, l'extraordinària espectacularitat de l'afrau i la constitució d'una autèntica barrera geogràfica, d'una forma un tant singular, el riu Cabriel separa d'una forma prou significativa la vegetació llevantina de la purament de l'altiplà castellano-manchego. Aquesta interfase o ecotono proporciona una riquesa florística excepcional, ja que a les espècies característiques d'influència mediterrània i a les corresponents, a l'altra banda, a les d'influència continental, hauríem d'afegir les pròpies del congost, és a dir, les rupícoles dels espadats i penya-segats i les directament relacionades amb els cursos fluvials, és a dir, els boscos de ribera o en galeria.

Les aigües del riu Cabriel en fluir en direcció al Júcar ha produït aquesta extraordinària erosió lineal fluvial, encaixonat fortament els seus meandres damunt la cobertura càrstica calcària.

Las Hoces del riu Cabriel podem subdividir-les en tres parts: el cor de la reserva natural constituït per un conjunt de congostos meandriformes encara en plena activitat erosiva; aigües amunt es troben els Cuchillos del Cabriel, només passar la presa de l'embassament de Contreras que no són sinó l'aflorament ruïniforme d'enormes estrats calcaris verticalitzats, separats entre si per les restes de capes margoses més toves, quasi desestructurades i que en molts indrets la meteorització ja ha fet desaparèixer; i finalment, el nexce de connexió entre ambdós paratges (el conjunt meandriforme encaixat i els Cuchillos) el constitueix l'ampla vall de Fonseca, en notable aprofitament agrícola. El riu Cabriel és l'element hídric vertebrador de tots els tres sistemes descrits.

El riu Cabriel és de longitud de curs discret, neix a la Serrania de Cuenca i va a desembocar, com a afluent, a un altre riu, el Júcar. L'acció erosiva en l'actual clima pateix notables variacions al llarg de l'any. En estius eixuts quasi no porta aigua, a la tardor guanya cabal progressivament, però desencadena una força hidràulica aclaparadora sota l'aparició esporàdica de grans tempestes, que assoleixen gran violència en cas de gotes fredes.

En la seva activitat normal també té canvis molt sobtats de cabal per l'obertura ocasional de les comportes que regulen la sortida d'aigua de la presa de l'embassament de Contreras. Tots aquests fenòmens naturals i artificials plegats ocasionen com a resposta immediata un increment instantani de la seva acció erosiva i àdhuc destructiva.

Al llarg de molts anys, el port de Contreras ha esdevingut la comunicació natural entre la meseta castellana i el llevat mediterrani. La construcció de l'embassament i la ubicació del lloc de la presa han determinat, d'una banda, el traçat de les carreteres i autovies d'enllaç, però també han suposat la desaparició sota les aigües de bona part del curs mitjà del riu Cabriel, avui dividit en 2 trams molt diferents: el del naixement fins l'embassament de Contreras, i des d'aquest fins l'enllaç amb el riu Júcar, tram aquest darrer objecte de la nostra visita i on s'emplacen les Hoces del Cabriel.

Pel que respecta a la vegetació, zona de trànsit entre la vegetació de l'altiplà castellà i la zona llewantina, és extraordinàriament esponerosa, doncs poden comptabilitzar més de 700 espècies de plantes dintre del perímetre de la Reserva.

L'itinerari s'inicia prop de la població de Minglanilla, concretament en el Mirador de Contreras, al costat d'un hotel-restaurant situat prop de la presa de l'embassament, al km. 234 de la N-III.

Des del seu aparcament surt una petita carretera en direcció al càmping "Venta de Contreras", una Casa de Postas del s. XVII molt ben conservada i des del qual es baixa al riu, però cal anar en compte doncs la carretera segueix cap al poblat de la presa, per la qual cosa caldrà prendre una desviació que surt a la dreta en les primeres cases.

A partir d'aquest punt es pot seguir en vehicle fins a una petita explanada que fa el servei d'aparcament. A partir d'un caminet, i després d'uns pocs centenars de metres, arribarem a les cases de la Guarderia Forestal, on podrem sol·licitar la informació que ens calgui.

Seguint una drecera, i sense baixar al riu de moment, arribarem després d'un itinerari de poc més d'un quilòmetre, a poca distància de l'aigua, just on el riu forma un "tormo" i ens trobarem, just al front, els espectaculars Cuchillos del Cabriel. Convé seguir el camí i veure'ls des de diferents angles, fins arribar al final del recorregut.

PARADA 3. RECORREGUT GEOLÒGIC PER LA RESERVA NATURAL DE LAS HOCES DEL CABRIEL (1.662 Ha. Municipis d'Iniesta i Minglanilla. los Cuchillos de Contreras, Las Hoces del Cabriel i la Vall de Fonseca). (Fulls 692 i 693).

En aquest apartat donarem a conèixer alguns dels trets geològics més importants, dels indrets per on discorre el recorregut de l'itinerari. Així, aquesta aturada és totalment coincident amb l'anterior.

Trets geològics més importants de l'Àrea de los Cuchillos. Són calcàries i dolomies que s'intercalen amb margues, gresos i argiles sempre menys potents. El conjunt té una edat del Cretàc superior, concretament Cenomaniense a Santoniense. Els materials es troben plegats segons plecs molt ajustats, la qual cosa confereix als estrats un cabussament proper a la verticalitat. Resulta determinant en la formació dels Cuchillos la posició vertical dels estrats, així com l'alternança de roques dures amb toves. La formació geomorfològica dels Cuchillos es correspon amb crestes o crestons estructurals i que designa les morfologies resultants de l'erosió dels nuclis dels plecs molt ajustats amb flancs subverticals, donant lloc a la individualització de capes verticals contínues.

Posteriorment aquestes capes són fragmentades per l'acció fluvial en porcions amb morfologies aganivetades, que donen un paisatge tan bell com espectacular. La muntanya El Martinete, adjacent a l'àrea dels Cuchillos, es diferencia com a un sector amb característiques pròpies, ja que conté un lapiaz o rascler estructural ben desenvolupat, així com morfologies en "pinacles" o "tors" i fenòmens de reptació de vessants i despreniment de blocs sobre fàcies Utrillas.

Trets geològics més importants de l'Àrea de las Hoces del Cabriel. Inclou el congost fluvial del Cabriel, des de la Vall de Fonseca fins a la Rambla de la Consolació, més el conjunt de gorges existents a la seva marge dreta (Rambla de Mateo, del Navazo, Barranco del Roble, etc.). Els estrats de calcàries i dolomies massives en posició sub-horitzontal amb trams d'argiles verdes a la base determinen un producte final de l'erosió fluvial amb progressiu encaixona ment.

Els espadats confinats poden assolir fins a 100m. d'alçària. Existeixen meandres encaixats, i els seus penya-segats es troben afectats per processos de retrocés de vessants, com blocs enlairats i blocs despresos, de vegades d'enormes mides i que s'acumulen en les proximitats del riu. Els materials dolomítics solen presentar, cap a la meitat, un nivell més tou que afavoreix la formació de balms o "surplomb" al llarg del recorregut de les Hoces. Els materials que apareixen a les Hoces són els mateixos que en el domini dels Cuchillos, però amb una disposició estructural totalment diferent, circumstància aquesta que unida als diversos efectes de l'acció de l'erosió fluvial ha generat dos tipus de relleu molt distints.

PARADA 4. BARRANC DE LA PESQUERA, (terme municipal de la Pesquera, comarca de la Tierra de Motilla del Palancar). (Full 693).

Després de fer la parada anterior, cal retornar cap a la vella carretera N-III, per tal d'anar cap a **Minglanilla**. En arribar al poble cal continuar per la carretera que s'encamina cap al proper poble de **la Pesquera**. Poc abans d'arribar-hi es trobarà el barranc de la Pesquera, cap a on ens caldrà anar. En ell farem la darrera aturada d'aquest itinerari, després de recórrer uns 10 Km, des de l'aturada anterior.

En aquest recorregut hem anat trobant afloraments dels materials mesozoics, els quals formen part de la denominada *Branca Castellana del Sistema Ibèric*, on ens trobem ara situats. En aquest lloc hi ha un aflorament dels materials mesozoics del Triàsic Superior, concretament del Keuper. Així es troben abundants guixos i nivells argilosos rogencs. Entre aquests materials es troben abundants cristallitzacions d'ARAGONITA, la qual es presenta en les característiques macles pseudo-hehagonals.

EN AQUEST INDRET FINALITZA L'ITINERARI

BIBLIOGRAFIA

MATA-PERELLÓ, J.M. (1984).- Inventario Mineralógico de la Tierra de Cañete. *Revista Cantil*, nº 2, 42 pag. Manresa

MATA-PERELLÓ, J.M. (1991).- Inventario Mineralógico de la provincia de Cuenca. *Col. Informe*, nº 7, 379 pag. Manresa

MATA-PERELLÓ, J.M. I HERRERA SANCHO, J. A. (2000).- Itinerari geològic i naturalístic pel Señorío y Tierra de Molina de Aragón: des de Molina a Aragoncillo, Corduente i a Peralejos de las Truchas. *Inédito*. 12 pàgines. Manresa